

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه کردستان
دانشکده ادبیات و علوم انسانی
گروه زبان و ادبیات فارسی

عنوان:

بررسی وجوه روایتی در داستان‌های مرزبان‌نامه بر اساس نظریه‌ی تزوتان
تودوروف

پژوهشگر:

یوسف طاهری

استاد راهنما:

دکتر سیداحمد پارسا

پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد رشته‌ی زبان و ادبیات فارسی گرایش ادبیات فارسی

دی‌ماه ۱۳۸۸

کلیه حقوق مادی و معنوی مترتب بر نتایج مطالعات،

ابتکارات و نوآوری های ناشی از تحقیق موضوع

این پایان نامه (رساله) متعلق به دانشگاه کردستان است.

تعهد نامه

اینجانب یوسف طاهری دانشجوی کارشناسی ارشد رشته زبان و ادبیات فارسی گرایش ادبیات فارسی دانشگاه کردستان، دانشکده ادبیات و علوم انسانی گروه زبان و ادبیات فارسی تعهد می نمایم که محتوای این پایان نامه نتیجه تلاش و تحقیقات خود بوده و از جایی کپی برداری نشده و به پایان رسانیدن آن نتیجه تلاش و مطالعات مستمر اینجانب و راهنمایی و مشاوره اساتید بوده است.

با تقدیم احترام

یوسف طاهری

۱۳۸۸ / ۱۰ / ۲۶

دانشگاه کردستان
دانشکده ادبیات و علوم انسانی
گروه زبان و ادبیات فارسی

پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد رشته‌ی زبان و ادبیات فارسی گرایش ادبیات فارسی

عنوان:

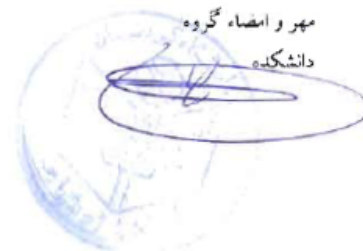
بررسی وجوه روایتی در داستان‌های مرزبان‌نامه بر اساس نظریه‌ی تزوتان
تودوروف

پژوهشگر:

یوسف طاهری

در تاریخ ۱۳ / / توسط کمیته تخصصی و هیات داوران زیر مورد بررسی قرار گرفت و با نمره .....
و درجه ..... به تصویب رسید.

امضاء	مرتب علمی	نام و نام خانوادگی	هیات داوران
	دانشیار	دکتر سیداحمد پارسا	۱- استاد راهنما
	استادیار	دکتر جمال احمدی	۲- اسناد داور خارجی
	استادیار	دکتر سیداسعد شیخ احمدی	۳- اسناد داور داخلی
	استادیار	دکتر پارسا یعقوبی	۴- اسناد داور داخلی

برگ نوشته‌هایم را به پاس حرمت و احترام، تقدیم می‌کنم:

به پدرم؛ محبتی یکسر آرام و بی‌صدا.
به مادرم، که مهربانی و محبت دیربازش را زبانِ سپاس داشت ندارم.
به یاغی‌ها! به عمویم؛ عموحسین، که در تاریکی جهل چراغ راهم بود.
به خدیجه، که ناگاه چونان چشمه‌ای زلال در مسیر عطش‌بار زندگی‌ام
سربر آورد.

تشکر و قدردانی

از استاد بزرگوارم، جناب آقای دکتر سیداحمد پارسا، بی‌نهایت سپاسگزارم. بی‌گمان انجام این پژوهش بدون همکاری و راهنمایی‌های سودمند ایشان میسر نمی‌شد. تیزبینی، دقت و تواضع را از ایشان آموختم. همچنین از اساتید بزرگوار جناب آقای دکتر سیداسعد شیخ‌احمدی، جناب آقای دکتر پارسا یعقوبی که علاوه بر راهنمایی‌های بی‌دریغشان، در مسیر علم و دانش برایم مشوقانی راستین بودند، جناب آقای دکتر جمیل جعفری، استاد ادبیات عربی، که انسانیت را از این انسانِ والا آموختم و جناب آقای دکتر نعمت‌الله عزیزی، معاون پژوهشی و تحصیلات تکمیلی دانشکده، به خاطر همکاری و تعامل نیکشان، بی‌نهایت سپاسگزارم. در پایان از همسر مهربانم به خاطر یادآوری‌های سودمندشان، در مراحل نگارش و ویرایش پایان‌نامه، متشکرم.

چکیده

پژوهش حاضر به بررسی وجوه روایتی در داستان‌های مرزبان‌نامه بر اساس نظریه‌ی تزوتان تودوروف می‌پردازد. بر این اساس، وجوه اخباری، خواستی و فرضی و زیرمجموعه‌ی آن‌ها چون وجوه الزامی، تمنایی، شرطی و پیش‌بین، در این اثر بررسی می‌گردد.

نوع پژوهش حاضر کاربردی و روش انجام آن توصیفی می‌باشد. داده‌ها با استفاده از تکنیک تحلیل محتوا، به روش کتابخانه‌ای و فیش‌برداری بررسی شده‌است.

بر اساس پژوهش حاضر، روابط شخصیت‌ها در داستان‌های مرزبان‌نامه بر مبنای روش منطقی و استوار بر کنش مثبت و خردمندانه است. بنابراین شخصیت‌ها از کنش منفی و توسل به فریبکاری جهت تحقق خواسته‌های خویش، کم‌تر سود می‌جویند. وجه الزامی و شرطی نسبت به وجوه دیگر از بسامد بسیار کمی برخوردار می‌باشند و این نشان می‌دهد که میل به تخطی از قانون و در پی آن توسل به فریبکاری در میان شخصیت‌ها بسیار کم است و همچنین قطعیت روابط بین شخصیت‌ها را نیز نشان می‌دهد. وجه تمنایی و پیش‌بین از بیشترین بسامد برخوردار می‌باشند و از این رو تأثیر زیادی بر شکل‌گیری و حرکت داستان‌ها دارند. تقابل وجه تمنایی با وجه الزامی، شالوده‌ی شکل‌گیری و حرکت منطقی بسیاری از داستان‌ها محسوب می‌شود.

کلیدواژه‌ها: وجوه روایتی، مرزبان‌نامه، تزوتان تودوروف، ساختار، روایت، داستان.

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات و تعاریف

۱۸	۱-۱- مقدمه
۱۹	۲-۱- بیان مساله
۲۰	۳-۱- زبان‌شناسی ساختارگرا
۲۲	۴-۱- فرم
۲۳	۵-۱- ساختار
۲۴	۶-۱- فرمالیسم روسی
۲۷	۷-۱- ساختارگرایی فرانسوی
۳۰	۸-۱- مرزبان‌نامه
۳۱	۹-۱- مرزبان‌نامه، روایتی ایرانی
۳۲	۱۰-۱- قصه
۳۴	۱۱-۱- داستان
۳۵	۱۲-۱- قصه‌ی عامیانه
۳۶	۱۳-۱- روایت
۳۸	۱۴-۱- روایت‌شناسی
۴۰	۱۵-۱- نظریه پردازان روایت
۴۰	۱-۱۵-۱- بوریس توماشفسکی
۴۲	۲-۱۵-۱- ویکتور شک洛夫سکی
۴۳	۳-۱۵-۱- ولادیمیر پراپ
۴۵	۴-۱۵-۱- کلود لوی استراوس
۴۷	۵-۱۵-۱- آلژیرداس ژولین گراماس
۴۹	۶-۱۵-۱- کلود برمون
۵۰	۷-۱۵-۱- ژرار ژنت

۵۱	۸-۱۵-۱- رولان بارت
۵۳	۹-۱۵-۱- تزوتان تودوروف
۵۴	۱۶-۱- هدف‌های پژوهش
۵۶	۱۷-۱- پرسش‌های پژوهش
۵۶	۱۸-۱- اهمیت پژوهش
۵۶	۱-۱۸-۱- اهمیت نظری
۵۶	۲-۱۸-۱- اهمیت کاربردی
۵۷	۱۹-۱- محدودیت‌های پژوهش
۵۸	۲۰-۱- اجزای پایان‌نامه

فصل دوم: پیشینه‌ی پژوهش

۶۰	۱-۲- مقدمه
۶۱	۲-۲- روایت‌شناسی در روسیه
۶۲	۳-۲- روایت‌شناسی در اروپا
۶۳	۴-۲- روایت‌شناسی در ایران
۶۵	۵-۲- نظریه‌ی روایتی تودوروف
۶۶	۶-۲- پژوهش‌های مرتبط

فصل سوم: روش انجام پژوهش

۶۹	۱-۳- روش انجام پژوهش
۶۹	۲-۳- جامعه‌ی آماری پژوهش
۷۰	۳-۳- شیوه‌ی ارائه‌ی نتایج

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل

۷۲	۱-۴- مقدمه
۷۴	۲-۴- وجه اخباری
۷۴	۳-۴- وجه خواستی
۷۴	۱-۳-۴- وجه الزامی
۷۵	۱-۱-۳-۴- بیان تعریف کتاب و ذکر واضح و بیان اسباب وضع آن
۷۶	۲-۱-۳-۴- شگال خرسوار
۷۶	۳-۱-۳-۴- شهریار بابل با شهریارزاده
۷۷	۴-۱-۳-۴- مرد طامع با نوخره
۷۷	۵-۱-۳-۴- روباه با بط
۷۷	۶-۱-۳-۴- سه انباز راهزن با یکدیگر
۷۷	۷-۱-۳-۴- موش با مار
۷۸	۸-۱-۳-۴- مرد بازرگان با زن خویش
۷۸	۹-۱-۳-۴- دادمه و داستان
۷۸	۱۰-۱-۳-۴- دزد با کیک
۷۸	۱۱-۱-۳-۴- زیرک و ژروی
۷۹	۱۲-۱-۳-۴- مرد کفشگر با زن دیبافروش
۷۹	۱۳-۱-۳-۴- کدخدای با موش خایه‌دزد
۷۹	۱۴-۱-۳-۴- شتر با شتریان
۷۹	۱۵-۱-۳-۴- پیل و شیر
۸۰	۱۶-۱-۳-۴- ایران‌جسته با خسرو
۸۰	۱۷-۱-۳-۴- درودگر با زن
۸۰	۱۸-۱-۳-۴- جولاهه با مار
۸۱	۱۹-۱-۳-۴- اشتر و شیر پارسا
۸۱	۲-۳-۴- وجه تمنایی
۸۲	۱-۲-۳-۴- شگال خرسوار

- ۸۲ ۲-۲-۳-۴- ملک نیک بخت و وصایایی که به وقت وفات فرزندان را فرمود
- ۸۳ ۳-۲-۳-۴- مرد طامع با نوخره
- ۸۳ ۴-۲-۳-۴- برزیگر با مار
- ۸۳ ۵-۲-۳-۴- شهریار بابل با شهریارزاده
- ۸۴ ۶-۲-۳-۴- روباه با بط
- ۸۴ ۷-۲-۳-۴- بازرگان با دوست دانا
- ۸۴ ۸-۲-۳-۴- ملک اردشیر و دانای مهران به
- ۸۴ ۹-۲-۳-۴- سه انباز راهزان با یکدیگر
- ۸۵ ۱۰-۲-۳-۴- دیو گاوپای و دانای نیک دین
- ۸۵ ۱۱-۲-۳-۴- پسر احوال میزبان
- ۸۵ ۱۲-۲-۳-۴- موش و مار
- ۸۵ ۱۳-۲-۳-۴- خسرو با بزرجمهر
- ۸۶ ۱۴-۲-۳-۴- رای هند با ندیم
- ۸۶ ۱۵-۲-۳-۴- نیک مرد با هدهد
- ۸۶ ۱۶-۲-۳-۴- مرد بازرگان با زن خویش
- ۸۶ ۱۷-۲-۳-۴- دادمه و داستان
- ۸۷ ۱۸-۲-۳-۴- دزد با کیک
- ۸۷ ۱۹-۲-۳-۴- زیرک و زروی
- ۸۷ ۲۰-۲-۳-۴- زغن ماهی خوار با ماهی
- ۸۷ ۲۱-۲-۳-۴- موش با گربه
- ۸۸ ۲۲-۲-۳-۴- زاغ با بیچه‌ی خویش
- ۸۸ ۲۳-۲-۳-۴- خروس با روباه
- ۸۸ ۲۴-۲-۳-۴- نوشیروان با خر آسیابان
- ۸۹ ۲۵-۲-۳-۴- خنیاگر با نوداماد
- ۸۹ ۲۶-۲-۳-۴- طبخ نادان
- ۸۹ ۲۷-۲-۳-۴- دیوانه با خسرو

۸۹	۲۸-۲-۳-۴- شتر با شتریان
۸۹	۲۹-۲-۳-۴- کدخدای با موش خایه دزد
۹۰	۳۰-۲-۳-۴- سوار نخجیرگیر
۹۰	۳۱-۲-۳-۴- پیل و شیر
۹۰	۳۲-۲-۳-۴- پادشاه با منجم
۹۱	۳۳-۲-۳-۴- اشتر و شیر پارسا
۹۱	۳۴-۲-۳-۴- درودگر با زن
۹۲	۳۵-۲-۳-۴- جولاهه با مار
۹۲	۳۶-۲-۳-۴- مار با مارافسای
۹۳	۳۷-۲-۳-۴- خسرو با مرد زشت روی
۹۳	۳۸-۲-۳-۴- عقاب و آزادچهر و ایرا
۹۳	۳۹-۲-۳-۴- ماهی خوار و ماهی
۹۳	۴۰-۲-۳-۴- زاغ و راسو
۹۴	۴۱-۲-۳-۴- شرح آیین خسروان فارس
۹۴	۴۲-۲-۳-۴- سوار و پیاده
۹۴	۴۳-۲-۳-۴- چشم پوشی
۹۴	۱-۴۳-۲-۳-۴- آهو و موش و عقاب
۹۵	۲-۴۳-۲-۳-۴- خرّه بماه با بهرام گور
۹۵	۳-۴۳-۲-۳-۴- دزد دانا
۹۵	۴-۴۳-۲-۳-۴- مرد مسافر با درخت مردم پرست
۹۶	۴-۴- وجه فرضی
۹۶	۱-۴-۴- وجه شرطی
۹۶	۱-۱-۴-۴- بیان تعریف کتاب و ذکر واضح و بیان اسباب وضع آن
۹۶	۲-۱-۴-۴- شهریار بابل با شهریارزاده
۹۷	۳-۱-۴-۴- مرد آهنگر با مرد مسافر
۹۷	۴-۱-۴-۴- غلام بازرگان

- ۹۷ ۴-۴-۱-۵- روباه با بط
- ۹۷ ۴-۴-۱-۶- ملک اردشیر و دانای مهران به
- ۹۷ ۴-۴-۱-۷- دیو گاوپای و دانای نیک‌دین
- ۹۸ ۴-۴-۱-۸- زیرک و ژروی
- ۹۸ ۴-۴-۱-۹- زغن ماهی خوار با ماهی
- ۹۹ ۴-۴-۱-۱۰- موش با گربه
- ۹۹ ۴-۴-۱-۱۱- مرد مسافر با درخت مردم‌پرست
- ۹۹ ۴-۴-۱-۱۲- پیل و شیر
- ۹۹ ۴-۴-۱-۱۳- درودگر با زن
- ۱۰۰ ۴-۴-۱-۱۴- جولاهه با مار
- ۱۰۰ ۴-۴-۱-۱۵- مرد باغبان با خسرو
- ۱۰۰ ۴-۴-۲- وجه پیش‌بین
- ۱۰۱ ۴-۴-۲-۱- بیان تعریف کتاب و ذکر واضع و بیان اسباب وضع آن
- ۱۰۲ ۴-۴-۲-۲- هنبوی با ضحاک
- ۱۰۲ ۴-۴-۲-۳- گرگ خنیاگردوست
- ۱۰۳ ۴-۴-۲-۴- شغال خرسوار
- ۱۰۳ ۴-۴-۲-۵- ملک نیک‌بخت و وصایایی که به وقت وفات فرزندان را فرمود
- ۱۰۳ ۴-۴-۲-۶- آهو و موش و عقاب
- ۱۰۴ ۴-۴-۲-۷- شهریار بابل با شهریارزاده
- ۱۰۴ ۴-۴-۲-۸- مرد آهنگر با مرد مسافر
- ۱۰۴ ۴-۴-۲-۹- روباه با بط
- ۱۰۵ ۴-۴-۲-۱۰- غلام بازرگان
- ۱۰۵ ۴-۴-۲-۱۱- بازرگان با دوست دانا
- ۱۰۵ ۴-۴-۲-۱۲- دهقان با پسر خود
- ۱۰۵ ۴-۴-۲-۱۳- سه انباز راهزن با یکدیگر
- ۱۰۶ ۴-۴-۲-۱۴- دیو گاوپای و دانای نیک‌دین

- ۱۰۷ ۱۵-۲-۴-۴- پسر احوال میزبان
- ۱۰۷ ۱۶-۲-۴-۴- مهمان با خانه خدای
- ۱۰۷ ۱۷-۲-۴-۴- موش با مار
- ۱۰۸ ۱۸-۲-۴-۴- خسرو با بزرجمهر
- ۱۰۸ ۱۹-۲-۴-۴- مرد بازرگان با زن خویش
- ۱۰۸ ۲۰-۲-۴-۴- بزرجمهر با خسرو
- ۱۰۸ ۲۱-۲-۴-۴- خسرو با ملک دانا
- ۱۰۹ ۲۲-۲-۴-۴- نیک مرد با هدهد
- ۱۰۹ ۲۳-۲-۴-۴- دادمه و داستان
- ۱۱۰ ۲۴-۲-۴-۴- رای هند با ندیم
- ۱۱۰ ۲۵-۲-۴-۴- زیرک و ژروی
- ۱۱۰ ۲۶-۲-۴-۴- رمه سالار با شبان
- ۱۱۱ ۲۷-۲-۴-۴- موش با گربه
- ۱۱۱ ۲۸-۲-۴-۴- مرد کفشگر با زن دیبافروش
- ۱۱۱ ۲۹-۲-۴-۴- پیل و شیر
- ۱۱۳ ۳۰-۲-۴-۴- شتر با شتربان
- ۱۱۳ ۳۱-۲-۴-۴- کدخدای با موش خایه دزد
- ۱۱۳ ۳۲-۲-۴-۴- خسرو با مرد زشت رو
- ۱۱۴ ۳۳-۲-۴-۴- اشتر و شیر پارسا
- ۱۱۵ ۳۴-۲-۴-۴- درودگر با زن
- ۱۱۵ ۳۵-۲-۴-۴- برزیگر با گرگ و مار
- ۱۱۵ ۳۶-۲-۴-۴- مار با مارافسای
- ۱۱۵ ۳۷-۲-۴-۴- ایران جسته با خسرو
- ۱۱۶ ۳۸-۲-۴-۴- عقاب و آزادچهر و ایرا
- ۱۱۷ ۳۹-۲-۴-۴- سوار و پیاده
- ۱۱۷ ۴۰-۲-۴-۴- زاغ و راسو

فصل پنجم: نتیجه‌گیری و پیشنهادها

۱۱۹	۱-۵- نتیجه‌گیری
۱۱۹	۲-۵- وجه الزامی
۱۲۰	۳-۵- وجه تمنایی
۱۲۱	۴-۵- وجه شرطی
۱۲۱	۵-۵- وجه پیش‌بین
۱۲۲	۶-۵- برداشت‌های پژوهش
۱۲۲	۱-۶-۵- برداشت‌های نظری
۱۲۳	۲-۶-۵- برداشت‌های کاربردی

فهرست‌ها

۱۲۵	فهرست نمودارها
۱۲۵	نمودار «بسامد وجوه روایتی» (۱)
۱۲۶	نمودار «میزان قطعیت کنش قهرمان» (۲)
۱۲۷	نمودار «نوع کنش قهرمان» (۳)
۱۲۸	فهرست واژگان دشوار (استناد به مرزبان‌نامه)
۱۳۲	فهرست واژگان انگلیسی - فارسی
۱۳۵	فهرست منابع و مأخذ

فصل اوّل
کلیّات و تعاریف

فصل اوّل: کلیّات و تعاریف

۱-۱- مقدمه

در پژوهش پیش رو که در حوزه‌ی بررسی ساختاری داستان است، وجوه روایتی مرزبان‌نامه مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد. بررسی وجوه روایتی، بخشی از نظریه‌ی بسیار دقیق و نظام‌مند تزوتان تودوروف در بررسی ساختاری قصه است که وی تحلیل قصه‌های دکامرون، اثر بوکاچیو، را بر اساس آن انجام داد.

تزوتان تودوروف در شمار روایت‌شناسان برجسته‌ی ساختار‌گرای فرانسوی به حساب می‌آید که در تکوین و گسترش دانش روایت‌شناسی نقش بسزایی داشته‌است. از آن‌جا که تجزیه و تحلیل روایت با روشی علمی و نظام‌مند به منظور درک معماری و ساختمان داستان و در نهایت کشف ساختار جهانی روایت، به پژوهش‌های فرمالیست‌های روسی بازمی‌گردد، در پژوهش حاضر برخی اصطلاحات نظیر زبان‌شناسی ساختار‌گرا، فرمالیسم، ساختار‌گرایی و امثال آن که دگرگونی و تکوین دانش روایت‌شناسی بر بنیاد آن‌ها استوار است، تشریح و بازکاوی شده‌اند. همچنین برای این که سیر تحول و گسترش دانش روایت‌شناسی به روشنی نمایان شود، در فصل اول به صورت مختصر، به ذکر آراء و نظریه‌های روایت‌شناسان مشهور پرداخته‌ایم.

از آن‌جا که نظریه‌ی روایتی تودوروف بیشتر بر روی متون عامیانه و کهن که از آرایش عناصر درون‌مایگانی بر اساس نظم منطقی و علی‌برخوردار هستند، قابل اعمال است، از مرزبان‌نامه که دارای ساختار و ویژگی‌هایی منطبق با نظریه‌ی تودوروف می‌باشد استفاده کرده‌ایم.

آنچه ضرورت پژوهش حاضر را ایجاب می‌کند، بیشتر تحلیل متون ادبی، بر اساس نظریه‌ها و روش‌های جهانی نقد است. پژوهش‌هایی که تاکنون به ویژه بر روی مرزبان‌نامه و متونی از این قبیل انجام شده‌است، بیشتر به جنبه‌های دستوری، کاربرد صنایع لفظی و نکات بلاغی و بررسی تطبیقی این متون با هم، معطوف بوده‌اند. از این‌رو این قبیل پژوهش‌ها برای درک ساختار واقعی داستان چندان مفید مقصود نمی‌باشند. در ضمن باید اضافه کرد که متونی مانند مرزبان‌نامه که از ساختاری زنجیره‌ای برخوردار هستند، بیشتر در نظام این‌گونه نظریه‌های ساختاری قابل تحلیل هستند و به تبع آن نتایج به دست آمده نیز قابل اعتماد و کارآمدتر می‌باشند. در زمینه‌ی مرزبان‌نامه تاکنون هیچ پژوهشی مرتبط با موضوع این رساله انجام نگرفته‌است از این‌رو پژوهش حاضر می‌تواند کوششی در جهت رفع این خلاء باشد.

۱-۲- بیان مسأله

تزووتان تودوروف^۱، روایت‌شناس فرانسوی، در حوزه‌ی تحلیل و بازکاوی روایت در شمار صاحب‌نظران برجسته به حساب می‌آید. او که مانند روایت‌شناسانی نظیر کلود برمون^۲، آ. ج. گراماس^۳ و رولان بارت^۴ در پی کشف دستور زبان و ساختار جهانی روایت می‌باشد، اصول و قواعد نظری خویش را در این راستا با تحلیل نزدیک به صد قصه از دکامرون، اثر بوکاچیو، بیان کرد و بدین وسیله به معرفی و پی‌ریزی نظریه‌ی خویش پرداخت. تودوروف حوزه‌ی فعالیت خویش را معطوف به داستان‌های کهن کرد. روایت اساساً در نظام فکری وی همین قصه‌های کهن به حساب می‌آید (اخوت، ۱۳۷۱: ۹). تودوروف که «با اعمال کردن الگویی دستوری به متون روایی، در پی کشف لانگ روایت می‌باشد» (برسلر، ۱۳۸۶: ۱۳۴)، متون روایی را از سه جنبه‌ی: معنایی، کلامی و نحوی مورد بررسی قرار می‌دهد و در این میان بیشتر بر جنبه‌ی نحوی تاکید می‌ورزد. «وی در این شیوه، عملیات تحلیلی را بر روی چکیده‌ی نحوی حکایت انجام می‌دهد» (اسکولز، ۱۳۷۹: ۱۶۰).

با توجه به طبقه‌بندی تودوروف (۱۳۸۲: ۷۸)، مرزبان‌نامه جزو متون کهنی محسوب می‌شود که وی آن‌ها را در رده‌ی روایت‌های اسطوره‌ای به حساب می‌آورد. ویژگی اساسی این گونه روایت‌ها، آرایش عناصر درون‌مایگانی آن‌ها در یک ترتیب زمانی تقویمی، بر مبنای اصل علیت می‌باشد. در

۱- Tzvetan Todorov ۲- Claude Bremond ۳- A. J. Greimas ۴- Roland Barthes

این گونه متون که شالوده‌ی آن‌ها بر مبنای اصل علیّت بی‌واسطه پی‌ریزی شده‌است، مناسبات عناصر همواره به گونه‌ای ساده و مستقیم علت و معلولی است و این منش ادبیات محمول است بر خلاف ادبیات موضوع که از راه پیشرفت داستان، صفات و ویژگی‌های اشخاص نمایان می‌شوند (احمدی، ۱۳۸۶: ۲۸۲).

در پژوهش حاضر وجوه روایتی داستان‌های مرزبان نامه بر اساس نظریه‌ی تزوتان تودوروف، که خود در دستور زبان دکامرون آن را به کار برده‌است، تحلیل می‌شود. بر این اساس ساختار تمامی داستان‌های مرزبان‌نامه طبق الگو و چارچوبی که تودوروف در تحلیل قصه‌های دکامرون به کار گرفته‌است، تحلیل می‌شود. تودوروف بر اساس نوع رابطه‌ی علیّ میان واحدهای کمینه، متون روایتی را به دو دسته: اسطوره‌ای و ایده‌ئولوژیکی تقسیم می‌کند (تودوروف، ۱۳۸۲: ۷۸/۷۹). مرزبان‌نامه به لحاظ کهنگی و داشتن بن‌مایه‌های اسطوره‌ای، خاصیت اپیزودگونه‌ی آن و نیز توالی عناصر مبتنی بر نظم منطقی و زمانی بر مبنای علیّت بی‌واسطه، جزو روایت‌هایی محسوب می‌شود که بیشتر با نظریه‌ی تودوروف هم‌خوانی و مطابقت دارد. وی در تحلیل این گونه روایت‌ها، ابتدا متن مورد نظر را به واحدهای کمینه تجزیه می‌نماید؛ واحدهای ساختاری تودوروف در تحلیل روایت: قصه‌ها، پی‌رفت‌ها، گزاره‌ها و اجزای کلام (اسم، صفت، فعل) می‌باشند. وجوه روایتی تودوروف در تحلیل داستان به دو دسته‌ی «اخباری» و «غیر اخباری» تقسیم می‌شوند. وجوه روایتی غیر اخباری به دو دسته‌ی «خواستی» که شامل الزامی و تمنایی است و «فرضی» که شامل شرطی و پیش‌بین است، تقسیم می‌شود. منظور از وجوه روایتی در نظریه تودوروف، جنبه‌های مختلف حاکم بر روابط میان شخصیت‌های قصه است. در این شیوه به روابط میان شخصیت‌ها و نظام و قواعد حاکم بر این روابط که شالوده‌ی قصه بر آن بنیاد نهاده شده‌است تکیه می‌شود.

۱-۳- زبان‌شناسی ساختارگرا